

ASA

ASBÜ Sosyal Araştırmalar
Dergisi

ASBU Journal of Social Research

[Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 2,
Kıř/Winter 2024]

Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı'na Dâir Notlar

Notes on the Divan of Asım Efendi from Adıyaman

NESLİHAN DOKUMACI

Dr. Araştırmacı
dokumacineslihan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4233-5664>

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliř Tarihi/Received: 20.12.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 23.12.2024

Yayım Tarihi/Published: 30.12.2024

Atıf/Citation

Dokumacı, N. (2024). Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı'na dâir notlar. *ASA Dergisi*, 2(2), 143-161.

Dokumacı, N. (2024). Notes on the Divan of Asım Efendi from Adıyaman. *Journal of ASA*, 2(2), 143-161.

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Âsım Efendi, dinî ve tasavvufî temalarla örölmüş şiirleriyle Adıyaman'ın kültürel ve edebî zenginliğine önemli katkılar sağlamış, klasik Türk şiirinin son dönemlerinde bu geleneği sürdürmüş şairlerden biridir. Bilinen tek eseri olan “Âsım Efendi Divanı”, Şemsettin Bilgin tarafından yayımlanmıştır. “Divan” üzerine yapılan çalışmalarda genellikle Şemsettin Bilgin'in yayıma hazırladığı “Divan”ı referans gösterilmiştir. Yapılan araştırmalarda “Âsım Efendi Divanı”nın orijinal nüshasına ulaşılammış ve basılan “Divan”da yer alan bazı şiirlerin mahlas karışıklığı sebebiyle Bosnalı Âsım'a ait olduğu tespit edilmiştir. Merhum Şemsettin Bilgin'in yakınları ile ve “Divan” hakkında bilgisi olduğu düşünölen birçok şahsiyetle yapılan şifâhî görüşmelere rağmen “Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı”nın orijinal nüshası tespit edilemedi. 6 Şubat depremlerinde Şemsettin Bilgin'in evinin yıkılması ve evraklarının depremde enkaz atında kalması, kendisinde olması muhtemel orijinal nüshaya ulaşma imkânı vermemiştir. Şemsettin Bilgin'in mirasını yaşatmak ve kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmak amacıyla, “Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı” adlı çalışmayı ilmi açıdan yeniden incelemeye karar verdik. Bu çalışma, eserle ilgili ulaştığımız bazı hususları tespit etme amacını gütmektedir. Araştırma sürecinde, “Divan”a dair ulaşılan bilgiler notlar halinde derlenmiş ve bu bilgiler ışığında eserin hikâyesi ile Âsım Efendi'nin şiirleri kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın bir kısmı, Şemsettin Bilgin'in çevresinden elde edilen bilgilere dayanırken, diğeri bir kısmı ise “Divan”daki bazı şiirlerin “Âsım” mahlasını kullanan Bosnalı Âsım'ın şiirleriyle karşılaştırılması sonucu elde edilen verilere dayanmaktadır. Böylece şairin “Divan”ı elimizdeki bilgiler ışığında yeniden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, Adıyamanlı Âsım Efendi, Şemsettin Bilgin, Bosnalı Âsım Efendi, Divan

Abstract

Asım Efendi is one of the poets who made significant contributions to Adıyaman's cultural and literary richness with his poems woven with religious and mystical themes and continued this tradition in the last periods of classical Turkish poetry. His only known work, “Asım Efendi Divan”, was published by Şemsettin Bilgin. In the studies on the Divan, the “Divan” prepared for publication by Şemsettin Bilgin is usually cited as a reference. In the researches conducted, the original copy of Asım Efendi Divan could not be found and it was determined that some of the poems in the published Divan belonged to Bosnalı Asım due to the confusion of pseudonyms. Despite verbal interviews with the relatives of the deceased Şemsettin Bilgin and many people who are thought to have knowledge about the Divan, the original copy of the Divan of Asım Efendi from Adıyaman could not be identified. In the February 6 earthquakes, the destruction of Şemsettin Bilgin's house and the debris of his documents in the earthquake did not give us the opportunity to reach the original copy that he might have. In order to keep Şemsettin Bilgin's legacy alive and to transfer his cultural values to future generations, we decided to re-examine the work “Divan of Asım Efendi from Adıyaman” from a scientific point of view. This study aims to identify some of the issues we have reached about the work. During the research process, the information about the “Divan” was compiled in notes and in the light of this information, the story of the work and Asım Efendi's poems were comprehensively analyzed. While part of the study is based on the information obtained from Şemsettin Bilgin's circle, another part is based on the data obtained by comparing some of the poems in the “Divan” with the poems of Bosnalı Asım, who used the pseudonym “Asım”. Thus, the poet's Divan has been re-evaluated in the light of the available information.

Keywords: Classical Turkish Poetry, Asım Efendi of Adıyaman, Şemsettin Bilgin, Asım Efendi of Bosnia, The Divan

Giriş

19. yüzyıl divan şiiri, bir yandan geçmiş yüzyılların mirasını taşıırken, diğer yandan yenilik arayışları ve değişen edebî zevkler nedeniyle belirgin bir dönüşüm sürecine girmiştir. Şeyh Gâlib gibi önemli şairlerin ardından Divan edebiyatın özgünlüğünü kaybettiği, yeni eserlerin genellikle eski ustaların tekrarı olduğu ve yapmacılığa yönelerek estetik derinlikten uzaklaştığı gözlemlenmiştir. Özellikle Tanzimat döneminde Fransız edebiyatının etkisiyle gelişen yeni edebiyat anlayışı, divan şiirin etkisini giderek azaltmıştır. Buna rağmen, Divan şiir geleneği etkisini sürdürmeye çalışmıştır.

Bu dönemin şiirlerinde “mahlas” kullanımı devam etmiş, ancak şairlerin üslup ve orijinallik açısından öncekiler kadar güçlü eserler ortaya koyamadığı görülmüştür. Şairlerin çoğu, şiirlerinde tasavvufî ve dinî terminolojiden faydalanmaya devam etmiş; ancak bu kullanım, önceki dönemlerdeki derinlik ve zarafeti taşımaktan uzakta kalmıştır. Encümen-i Şuarâ gibi edebî topluluklar, divan şiirini yeniden canlandırmak amacıyla bir araya gelmiş; ancak bu çabalar kısa süreli ve etkisiz olmuştur (Şentürk & Kartal, 2013, s. 567). Mahlasların kullanımında geleneksel şairlik anlayışı korunmuş, ancak bu mahlaslar taşıdığı estetik değerlerden ziyade, dönemin şairlerinin isimlerini vurgulamakla sınırlı kalmıştır.

Klasik Türk edebiyatında şairlerin aynı mahlası kullanması, araştırmacılar ve okuyucular için çeşitli karışıklıklara yol açmaktadır. Bu durumun temel sebepleri arasında, şöhreti yayılmış bir şairin mahlasının sonradan başka şairlerce kullanılması, yazma eserlerin zamanla zarar görerek eksik bilgiyle değerlendirilmesi, kataloglama ve sınıflamada yapılan yanlışlıklar, divanı olmayan şairlerin şiirlerinin birbirine karıştırılması, tezkire yazarlarının veya müstensihlerin dalgınlık sonucu yaptığı imla hataları ve kaynakların eleştirel şekilde incelenmemesi yer almaktadır. Bu tür hatalar, özellikle aynı yüzyılda yaşamış veya aynı edebî çevrede tanınan şairlerin eserlerinin karıştırılmasına sebep olmaktadır (Karavelioğlu, 1999, s. 183-184).

Şiirler şekil açısından değerlendirildiğinde; gazel türünde azalmalar, kaside türünde ise gözle görülür bir artış olmuştur. Kasideler de genellikle daha gerçekçi bir anlatım benimsenmiş, memduhları övmek için daha somut ve gerçekçi sebeplere dayanılmıştır. Ancak kasideler, çoğunlukla tam bir yapıya sahip olmaktan ziyade yalnızca belirli bölümleri içermiştir. Dönemin dikkate değer özelliklerinden biri de kadın şairlerin sayısındaki artıştır. Şeref Hanım, Leyla Hanım ve Adile Sultan gibi isimler, klasik şiirin içinde kendilerine yer bulmuşlardır. Ayrıca Charles Verne gibi Türk edebiyatına ilgi duyan Avrupalıların da divan şiiriyle ilgilendiği görülmektedir (Halman & Horata, 2006, s. 617-619). Ancak bu dönemde, üslup ve sanat

açısından etkili, geçen yüzyıllardaki önemli şairlerle kıyaslanabilecek düzeyde sanatçılar yetişmemiştir.

19. yüzyıl divan şiiri, bir yandan klasik şiirin geleneksel şekil ve temalarını sürdürmeye çalışırken, diğer yandan yenilik arayışlarının etkisiyle estetik açıdan zayıflamış, geçmişin zarafetinden uzak bir görüntü çizmiştir. Bu durum, dönemin eserlerinde derinlik ve ahengin yerini yüzeysel bir söyleyişe bırakmasına neden olmuştur.

Tarih boyunca Adıyaman, yetiştirdiği şairlerle dikkat çeken bir şehir olmuştur. Şehirde, günümüze kadar ulaşan tarihî yapıların yanı sıra sözlü ve yazılı edebiyat geleneğinin izlerini görmek de mümkündür. Halk arasında nesilden nesile aktarılan hikâyeler, efsaneler, türküler, maniler, ninniler olduğu gibi nice divan şiirlerinin çeşitli meclislerde okunduğu da bilinmektedir. XX. yüzyılın ilk dönemine kadar Adıyaman’da şura meclislerinde divan şiirlerini seslendiren şairler, gazelhânlar ve mevlidhânlar yeni yetişen şairlere ilham kaynağı olmuştur (Tuğluk & Ciğa, 2021, s. 25).

Biyografik kaynaklardan hareketle Osmanlı döneminde Adıyaman’ın muhtelif yerleşim merkezlerinde Rıfat Efendi, Lâmî Efendi, İbrahim Hakkı Baba, Hafız Mahmut Efendi, Ali Rıza Efendi, Âsım Efendi, Nakıpzade Ata Efendi, Haydar Efendi, Hicrî Efendi, Sarı Şeyhoğlu Ömer Efendi ve Lüzûmî Efendi gibi 50 civarında olan dîvân şairi tespit edilmiştir. Tabii bu sayının yeni tespitlerle birlikte artacağından şüphe yoktur. Bu durum ayrıca divan şiiri tarzında şiir yazma geleneğinin Anadolu’nun hemen hemen her karış toprağına sirayet ettiğinin açık bir delilidir (Tuğluk & Ciğa, 2021, s. 26).

1. Âsım Efendi’nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divan’ı¹

1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği

Âsım Efendi, 19. yüzyılda yaşamış, Adıyaman’ın kültürel ve edebî hayatına derin izler bırakmış bir şair ve devlet memurudur. 1839 yılında doğmuş ve 1909 yılında vefat etmiştir. Hayatıyla ilgili detaylı bilgilere sahip olmamakla birlikte, Divan’ından elde edilen verilere göre, Aktar Kadir olarak tanınan kişinin dedesi olduğu ve uzun yıllar boyunca Kâhta Mal Müdürü olarak görev yaptığı bilinmektedir. Maddi durumunun kötüleştiği bir dönemde, yıllarca özenle

¹ Âsım Efendi ve Şemsettin Bilgin’in hayatına dair elde edilen tüm bilgiler, Şemsettin Bilgin’in kızı Esra Bilgin tarafından bizlere ulaştırılan “Adıyamanlı Şairler ve Şiirler” adlı dosyadan edinilmiştir. Bu dosya, Bilgin’in vefatından sonra geriye kalan tek mirasıdır ve hayatta iken her zaman yanında taşıdığı çantasında bulunmuştur. Esra Hanım, bu dosyayı şahsıma teslim etmiştir. Bu vesileyle, tüm deprem şehitlerimize ve Şemsettin Bilgin’e Allah’tan rahmet diliyorum, kızı Esra Hanım ve oğlu Mehmet Bey’e konuya olan yakın ilgilerinden ve bana sağladıkları yardımlardan dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

biriktirdiği ve büyük faydalar sağladığı değerli kitaplarını Diyarbakır'a götürüp sattığı, Şemsettin Bilgin'in² basılı Divan'ında yer almaktadır. Ayrıca, memuriyet görevini yerine getirirken Güneydoğu Anadolu'nun bazı şehirlerinde bulunduğu şu mısralarda yer vermiştir (Bilgin, 2011, s. 6).

“Kûh-ı Cûdî çekemez sıklet-i bâr-ı aşkı

Dicle itfâ edemez şiddet-i nâr-ı aşkı” (G.48/1)

(Cudi Dağı, aşkın yükünün ağırlığını taşıyamaz; Dicle Nehri ise aşkın şiddetli ateşini söndüremez.)

Âsım Efendi, Kâdirî tarikatına mensup olmasına rağmen, Mevlâna ve Mevlevîliğe karşı da derin bir sevgi ve hayranlık beslemektedir. Şiirlerinde, Mevlâna'ya olan bağlılığını ve Mevlevîlik anlayışına duyduğu takdiri şu sözlerle ifade etmiştir:

“Mevlevîyem Mevlevîyem Mevlevîyem Mevlevî

Bende-i Mollâ Celâleddîn-i sâhib-Mesnevî” (G.16/1)

(Ben bir Mevlevîyim, bir Mevlevîyim, bir Mevlevîyim, bir Mevlevî. Ben, Mesnevî sahibi Mevlâna Celâleddîn'in kölesiyim.)

Şairin dinî ve edebî konulardaki derin bilgisi, özellikle tasavvufî ve dinî şiirlerinde öne çıkmasını sağlamıştır. Şiirlerinde genellikle Peygamber Efendimizi öven na't ve medhiyelere yer vermiş, bu konudaki derin sevgisini ve hayranlığını açıkça dile getirmiştir.

19. yüzyılda yaşayan Şair Âsım Efendi, Tanzimat edebiyatçılarının çağdaşı olmasına rağmen onların edebî anlayışından etkilenmemiş ve bu doğrultuda eserler vermemiştir. Bunun yerine, Divan edebiyatı nazım şekillerinde eserler yazmayı sürdürmüştür. Âsım Efendi'nin kitaplarının, şiirlerinin ve kişisel notlarının, şair Rezaizade Ekrem tarafından da ilham kaynağı olduğu ifade edilir (Bilgin, 2011, s. 6). Ayrıca, Tanzimat edebiyatının özelliklerini beğenmediğini ima ederek, kendi şiirlerini ve şairlik yeteneğini dolaylı şekilde övmüş ve dönemin şairlerine bir örnek olarak sunmuştur. Âsım, şairlikteki iddiasını çağdaşı olan şairlere meydan okuyarak, saf şiirin kurallarını kendi divanından almalarını tavsiye etmektedir (G.2/5).

² 21 Kasım 1936 tarihinde Adıyaman'da doğan Şemsettin Bilgin, ilk, orta ve lise öğrenimini Adıyaman'da tamamladı. 1963 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, aynı yıl Adana İmam Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmeni olarak göreve başladı. 1966-1968 yılları arasında yedek subay olarak askerlik görevini tamamladıktan sonra, 1968 yılında Adıyaman İmam Hatip Lisesi'ne meslek dersleri öğretmeni olarak atandı. 1971-1977 yılları arasında Biga İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü yaptı ve ardından yaklaşık on yıl boyunca Adıyaman Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı görevini üstlendi. 14 Ağustos 1994 tarihinde kendi isteğiyle emekli oldu. 2006 yılında “Adıyamanlı Şairler” adlı kitabını yayımlayarak, mahalli gazetelerde çeşitli konularda birçok makale kaleme aldı. 2008 yılında “Abdurrahman Fehmi Bilgin, Hayatı, Şiirleri, Hutbeleri” adlı eserini yayımladı; 2011 yılında ise “Adıyamanlı Âsım Efendi Divânı”nı, 2015 yılında ise “Gönül Damlaları” adlı şiir kitabını yayımladı (Bilgin, 2011, s. 2). Şemsettin Bilgin, 6 Eylül 2023 tarihinde vefat etmiştir.

“Benem üstâd-ı fenni nazm-ı dilem gelsün Âsım’a

Kim isterse mezâyadan ola zevk ile bu fenden” (G.40/7)

(Ben, bu sanatın ‘şiiir yazma sanatının’ ustasıyım; isteyenler Âsım’a gelsin. Kim bu sanattan ‘şiiir sanatından’ zevk almak isterse, faydalansın.)

1.2. Divanı’ı

Âsım Efendi’nin tespit edilebilen tek eseri “Divan”ıdır. Elimizdeki divan, hacim olarak büyük olmayan, aslında bir Divançe niteliği taşıyan bir eserdir. Neşredilen Divan’da, 145 gazel, 18 na’t, 6 medhiye, 4 müfred, 2 tarih taşı, 1 kıt’a, 1 fahriye ve 1 yalvarış olmak üzere farklı nazım şekillerinde ve nazım türlerinde yazılmış toplam 178 şiiir bulunmaktadır (Bilgin, 2011).

Aşağıda, basılı Divan’daki şiiirlerin nazım şekillerinin ve nazım türlerinin gösterildiği tablo yer almaktadır:

Tablo 1³. *Adıyamanlı Âsım Efendi Divan’ındaki Nazım Şekillerinin Dağılımı*

Sıra Nu.	Nazım Şekli/Türü	Toplam Şiiir Sayısı
1	Yalvarış	1
2	Na’t	18
3	Medhiye	6
4	Fahriye	1
5	Gazel	145
6	Kıt’a	1
7	Müfred	4
8	Tarih Taşı	2
		178

Divan ile ilgili yapılan incelemeler sonucunda, bazı şiiirlerin mahlas karışıklığı nedeniyle Bosnalı Âsım’a ait olduğu tespit edilmiştir. Divan’da yer alan 145 gazelden 96’sı, Bosnalı Âsım’ın Divanı’nda bulunmaktadır (Kurtoğlu, 2018, s. 258-367). Bosnalı Âsım’a ait olduğu belirlenen şiiirler, basılı divanda [Gazel (1), Gazel (2), Gazel (3) ...] şeklinde sıralanmış olup, toplamda 96 gazel tespit edilmiştir (Bilgin, 2011, s. 90-185). Bu gazeller, Bosnalı Âsım Divanı’nda art arda gelmektedir. Ayrıca, basılı divanda “Gazel (1)”e kadar 49 gazel yer almakta ve bu gazellerin numaralandırılmadığı belirtilmektedir (Bilgin, 2011, s. 41-89). Sonuç olarak, Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı’nda yer alan 145 gazelden yalnızca 49’unun Âsım Efendi’ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

³ Nazım şekillerinin dağılımını gösteren bu tablo, Şemsettin Bilgin’in yayımladığı “Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı” adlı eserdeki neşre göre hazırlanmıştır. Tabloda da görüleceği üzere nazım şekilleri ve nazım türleri herhangi bir tasnif veya sıralamaya tabi tutulmaksızın karışık olarak verilmiştir (Bilgin, 2011).

1.2.1. Nazım Şekli ve Vezin

Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı'nda şiirler, nazım şekilleri göz önünde bulundurularak tasnif edilmemiştir. Basılı Divan'da ise nazım şekli ve türleri iç içe sıralanmıştır. İlk 24 şiir tür esas alınarak isimlendirilmiş, 24. şiirden sonra ise gazel nazım şekillerine göre tasnif edilmiştir. Divan'daki şiirleri nazım şekillerine göre yeniden değerlendirdik, ancak orijinal nüshalar elimizde olmadığından, bu tespitin tam olarak doğru olup olmadığını kesin olarak belirlemek mümkün olmamıştır.

Divan'da bulunan 178 manzumeye yapılan incelemeler sonucunda “na't, medhiye, fahriye ve yalvarış” olarak isimlendirilen bu şiirlerin aslında birer “gazel” nazım şekli olduğu tespit edilmiştir. Âsım Efendi Divanı'ndaki ilk 49 gazel arasında, bazı şiirlerde matla ve makta beyitlerinin eksik olduğu görülmüştür. Bu eksik beyitler sırasıyla şu gazelerde tespit edilmiştir: “G. 22, G. 33, G. 35, G. 36, G. 42, G. 48.” 4 beyitten oluşan 22. gazelin matla ve makta beyti, 6 beyitten oluşan 33. gazelin matla beyiti, 5 beyitten oluşan 35. gazelin matla beyti, 4 beyitten oluşan 36. gazelin matla beyiti, 4 beyitten oluşan 42. gazelin makta beyiti ve 8 beyitten oluşan 48. gazelin ise matla ve makta beyitleri eksiktir. Ayrıca, 48. gazeldeki beyitlerin kendi arasında kafiyelendiği ve dört farklı matla beyiti bulunduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen dört matla beyitin ise müfred olduğu belirlenmiştir. Bu beyitlerin ya farklı şiirlerin beyitlerinden ya da mevcut divanın orijinalinden alındığı düşünülmektedir. Bu beyitlerin devamı bulunmamaktadır. Böylelikle, Divan'daki müfred sayısı 8'e yükselmiştir.

Sonuç olarak, Divan'da 74 gazel, 8 müfred, 2 tarih taşı ve 1 nazm olmak üzere farklı türlerde yazılmış 85 şiir bulunmaktadır. Aşağıda Divan'da yer alan şiirlerin vezin, nazım şekli ve beyit sayılarını gösteren tablo yer almaktadır.

Tablo 2⁴. Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı'ndaki Nazım Şekillerinin Revize Edilmiş Hali

Sıra Nu.	Şiirin Vezni	Nazım Şekli	Beyit Sayısı
1	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	6
2	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
3	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	14
4	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
5	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	7
6	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	7
7	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
8	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5

⁴ Nazım şekillerinin dağılımını gösteren bu tabloda, Bosnalı Âsım'a ait olduğu belirlenen gazeller inceleme kapsamına alınmamıştır.

9	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
10	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
11	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	7
12	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
13	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
14	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	7
15	Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/Fe'ülün	Gazel	5
16	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	7
17	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	6
18	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
19	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
20	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
21	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
22	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	6
23	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
24	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	9
25	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	4
26	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	11
27	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	7
28	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
29	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
30	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
31	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
32	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
33	Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/Fe'ülün	Gazel	5
34	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	7
35	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
36	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
37	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	4
38	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Gazel	6
39	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	7
40	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Gazel	5
41	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
42	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
43	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
44	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	4
45	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
46	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	3
47	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
48	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	4
49	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	4
50	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
51	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
52	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
53	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
54	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	6
55	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
56	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
57	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	4
58	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
59	Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/Fe'ülün	Gazel	6
60	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	4
61	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
62	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	4
63	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
64	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
65	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Gazel	5

66	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	7
67	Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/Fe'ülün	Gazel	5
68	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	4
69	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
70	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	4
71	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
72	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Gazel	5
73	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
74	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
75	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Nazm	1
76	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Müfred	1
77	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Müfred	1
78	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Müfred	1
79	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Müfred	1
80	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Müfred	1
81	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Müfred	1
82	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Müfred	1
83	Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Müfred	1
84	? ⁵	Tarih Taşı	1
85	?	Tarih Taşı	1

Divan'ındaki tüm şiirler aruz vezniyle yazılmıştır. Şair, şiirlerinde genellikle remel bahrinden “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” [35], “fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün” [13] ve hezec bahrinden “mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün” [21] kalıplarını kullanmıştır. Ayrıca, muzârî bahrinden “mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” [9], “mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün” [4] ve yine remel bahrinden “fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün” [2] gibi farklı kalıplarda yazılmış şiirler de bulunmaktadır.

2. Dil ve Üslup

19. yüzyıl divan şiiri, önceki yüzyılların zarif üslubundan uzaklaşarak dil ve estetik açıdan gerilemiştir. İstanbul Türkçesi yerini sıradan bir dile bırakmış, şairler orijinallik arayışında yapmacıklığa ve yüzeyselliğe düşmüş, şiirler derinlik ve ahenkten yoksun kalmıştır. Tasavvufî ve dinî temalar ağırlıkta olsa da bu konular yüzeysel bir şekilde işlenmiş, klasik Türk edebiyatın estetik mirasını sürdüremeyen bu şiirler, dönemin edebiyatında bir duraklama ve çözülme dönemini yansıtmıştır (Halman & Horata, 2006, s. 617-618).

Âsım Efendi'nin şiirleri, klasik Türk şiirinin şekil ve muhteva özelliklerinin, elde olduğu kadarıyla, 19. yüzyıl klasik Türk şiirine uygulanmış, daha çok taklit düzeyinde kalmış ancak bir vecd ve aşkla kaleme alınmış özelliklerini yansıtır.

⁵ Tabloda yer alan “?” işareti, Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı'nda geçen “tarih taşı”na aittir ve basılı Divan'da vezni belirtilmemiştir (Bilgin, 2011).

Müfredlerinde ise tasavvufî kavramlar ile Divan edebiyatında yaygın olarak kullanılan mecazlara sıkça yer vermiştir.

Âsım Efendi'nin şiirlerinde, Arapça ve Farsça kökenli kelimeler ile Farsça birleşik kelimeler ve tamlamalar yoğun bir şekilde yer alırken, Türkçe kelimeler daha çok zamirler, edatlar ve fiiller gibi dilin temel unsurlarda kullanılmıştır. Türkçe en çok kullanılan kelimeler (gel-, eyle-, gör-, et-, kal-, ol-, sor-, kal-, kıl-, gez-... vb.) fiil kökenli kelimelerdir.

Eşrefü'l-halku'n-nebiyyü'l-arabiyyü'l-medenî" (N.⁶ 1/1); "Nebiy-yi Hâşimiyyü'l-ebtehiyyü'l-Seyyidü'l-âlem" (N.3/1); "Leyle-i İsrâ'da Mikâ'il ü Cebrâ'il-i Emîn" (N.3/3); "Enbiyâdan eyledi mümtâz Rabbü'l-âlemîn" (N.9/1); "İnneme's-sâdıku kad saddaka kavli nazar" (G.⁷7/2); "Menzili kâni li-mahbub-i Ka'be'den velâ" (G.7/3); "Bi-hamdi'llâh şimdi secde-i mihrâbdan geçtim" (G.11/3); "Tut elimden varalım bi'llâhi 'âvâreyim" (G.48/2); "Mey-i yâkûtu fem-i çeşm-i giryânım" (G.2/1); "Usul-i âh u zâr-ı kalb-i nâlânım" (G.3/2) mısralarında Arapça ve Farsça kelimeler daha fazla kullanılırken; "Câna cânânımız var derde yanamız var, Çağırırsam ulaşır bizim sultânımız var" (G.48/6); "Bu zulmette kalınmaz menzil uzak varılmaz" (G.48/6); "Akdan karayı seçenler cândan baştan geçenler" (G.48/5) mısralarında ise Türkçe kelime ve söyleyişin sade örnekleriyle karşılaşmak mümkündür.

"Fuyûzât-ı İlâhî, ömr-i evkât, zümre-i merdân, vakt-i kâmil, ehl-i vefâ, fûrûşân-ı bedehşân, gürûh-ı âşıkân, sahne-i aşk, cevri-i sitem, şive-i dilber, hûr-i cennet, nağme-i kânun, neş'e-i peymâne, tığ-i müjgân, gonca-i nâzende" gibi Farsça ikili tamlamaların yanı sıra; "dâm-ı zülf-i dilber, ahkâm-ı nedîm-i meclis, gam-ı ferdâ-yı tahayyül, çeşm-i hûn-feşân, sâye-i pîr-i mugân, âzim-i râh-ı beyâbân, endîşe-i sûy-i mecâz, bülbül-i gülzâr-ı nazm; sarf-ı nakd-ı dil"; fitîl-i şem'-i bezm, rûsûm-ı şi'r-i pâk, mübtelâ-yı pertev-i ruhsâr-ı 'âlem, nokta-yı cem'-i servet-i dünyâ" gibi Farsça üçlü, dördü ve beşli tamlamalar da kullanılmıştır.

Şiirlerdeki mısraların bazılarında ise kelime tekrarlarına rastlanmaktadır: "Mevlevîyem Mevlevîyem Mevlevîyem Mevlevî" (G.16/1); "Ne İsmâ'il gelmişti ne zemzem zemzem olmuştu" (G.15/1); "Ne Dâvud oğlu yitmişti ne Hâtem Hâtem olmuştu" (G.15/2); "Ne mecruh vardı meydânda ne merhem merhem olmuştu" (G.15/4); "Hançer ursa pâre pâre tabîb" (G.33/6).

Şiirlerde geçen Farsça birleşik sözcükler ise şunlardır: "dil-haste, hod-fürûş, kâm-yâb, cefâ-keş, rûh-bahş, sûziş-âmîz, encüm-şümâr, dil-pesend, rû-nümâ, sebze-zerd, reh-rev, neşât-âverî, dil-

⁶ Na't

⁷ Gazel.

pesend, dil-keş, sühan-pervâz, hûn-feşân, sûfi-reviş, dil-ber, gevher-nisâr, meh-rû, şeh-bâz, pâ-y-mâl, perî-peyker”dir.

Şairin şiirindeki şu mısra da ise halk söyleyişine rastlanılır: “Sahn-ı âlemde ne agayı bilir ne paşayı bilir” (G.26/4).

Şiirin “Bu meseldir söylenür olmaz muhabbet müşterek” (G.36/2) mısraında, atasözüne yer verilmiştir.

Şair, bazı şiirlerinde Türkçe deyimler de kullanmıştır: “yüz sür- (G.4/4); ayak çek- (G.11/1); cânın fedâ eyle- (G.14/3); ser çek- (G.34/2); yüz suyunu dök- (G.26/2); yüz ver- (G.36/1); su gibi evkât-ı ömr eyler güzer (G.38/5); ayak altında kal- (41/3); göz nûru (G.42/2); yanıp yakıl- (G.49/5).”

3. Muhteva

Âsım Efendi'nin şiirlerinde, klasik Türk şiirinde sıkça karşılaşılan temalar arasında “aşk, âşık, sevgili, tasavvuf, Peygamber sevgisi, dinî ahlak, İslam tarihindeki büyük şahsiyetlerin yüceltilmesi ve bahar” gibi konular ön plana çıkar. Şairin bazı şiirlerinde ise “nedîmâne” üslubunun izleri görülmektedir. Basılı Divan'ında “na't” olarak adlandırdığı gazellerinde (18 şiir), Peygamber Efendimizi överek onun yüce karakterini ve manevi gücünü tasvir eder. Bu şiirlerinde, Peygamber Efendimizin insanlığa sunduğu hakikatleri ve onun yüksek ahlakını dile getirir. Aşağıdaki şiir, Âsım Efendi'nin Peygamber Efendimize duyduğu derin sevgi ve saygıyı açıkça ortaya koyar:

“Hâk-i pâyin kuhl-i çeşm-i ‘âşıkândır yâ Resûl

Merdâne her sözün rûh-ı revândır yâ Resûl”

“Me’hez-i külsün ebü'l-ervâhsın kim tal'atın

Bâdi-i kevni zemîn ü âsumândır yâ Resûl” (N.⁸/1-2)

Âsım Efendi, medhiye olarak nitelendirdiği gazellerinde genellikle İslam tarihinin önde gelen şahsiyetlerini ve onların erdemlerini yüceltmıştır. Şiirlerinde, özellikle dört büyük halife olan Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'yi överken, aynı zamanda dinî şahsiyetlerden Abdülkadir Geylânî'ye duyduğu derin sevgi ve bağlılık da belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

Aşağıdaki şiirde şair, Hz. Ömer'in adaletine telmihte bulunarak onu methetmiştir:

⁸ Na't.

“Ahmed-i Muhtâr’e hem Hazreti Fârûkî’dir

Adı ile meşhur âlem Hazreti Fârûkî’dir”

“Bütün hüküm-i besalet zâtına nakş idi

Adîl-i şâh-ı muazzam Hazreti Fârûkî’dir” (M.⁹/1-2)

Şairin Kâdirî tarikatına olan bağlılığı ve tarikatın kurucusu Abdülkadir Geylânî’ye duyduğu derin sevgi, şu mısralarda açıkça ifade edilmiştir:

“Gavs âhında cânım eylerim mutlak fedâ

‘Azm edersem Âsımâ ger hıttâ-i Bâgdâd’a ben” (G.27/5)

(Ey Âsım! Eğer Bağdat’a gitmeye niyet edersem, Gavs’ın (Abdülkadir Geylânî) aşkında, canımı mutlaka feda ederim.)

Dinî ve edebî bilgisiyle öne çıkan Şair Âsım Efendi, özellikle tasavvufî şiirlerinde Peygamber Efendimizi öven na’t ve medhiyelerle derin sevgi ve hayranlığını ifade etmiştir:

“Eriştin tâ makâm-ı kâbe kavseyni ev ednâ’ya

Belî nezd-i İlahî’de melekten müctebâsın sen” (N.16/2)

(Kâbe’nin en yüksek makamına, en yakın mertebeye, “*Fe-kâne kâbe kavseyni ev ednâ*”, ulaştın. Gerçekten, İlahî huzurda meleklerden üstün bir şekilde seçildin!)

Kur’ân-ı Kerîm’de Necm Suresi 9. ayetinin “*Fe-kâne kâbe kavseyni ev ednâ*” Onunla arasındaki mesafe iki yay kadar yahut daha yakın oldu. (Necm, 53/9.) Ayette ifade edilen yakınlık, tasavvufî ve işârî tefsirlerin yorumuna göre, Mi’raç gecesinde Hz. Peygamber ile Allah (c.c.) arasında yaşanan manevi bir buluşmaya işaret etmektedir. “Kâbe kavseyn” ifadesi divan şiirinde çokça iktibas edilmiş ve sevgilinin kaşları için kullanılan yay, keman, hilâl, mihrap ve tâk gibi benzetmeler arasında yerini almıştır (Pala, 1995, s. 359).

Şairin bazı gazellerinde ise aşk, kadeh, meyhane, gül, bülbül gibi klasik şiirin mazmunların kullanıldığını görmek mümkündür:

“Bilmezsin hikmet nedir âşıklar ettikçe niyâz

Zümre-i ma’şûku da meyl-i cefâ vü nâz olur” (G.18/2)

(Aşklar yalvarıp yakardıkça, bunun ardındaki hikmeti anlamazsın. Sevgililer topluluğunda ise cefaya meyletmek, nazlanmanın bir ifadesidir.)

⁹ Medhiye.

“Neyle meyle şive-i dilberle olduk kâm-yâb

Mest-i lâ-ya‘kıl anınçün bizim elkâbımız” (G.5/4)

(Ney, şarap ve sevgilinin cilvesiyle muradımıza erdik. Bu yüzden lakabımız, akılsız bir sarhoş oldu.)

“Gülün nâz ü niyâzın ‘andelîb-i zâr olandan sor

Humârı mübtelâ-yı sâgar-ı şermsâr olandan sor” (G.8/1)

(Gülün nazını ve niyazını, inleyip duran bülbüle sor. Sarhoşluğun hali ise, utana sıkıla şarap içen birinin durumuna benzer.)

Şair, sevgilinin nazlı ve uzak tavırlarını, yabancı biri gibi davranmasına benzeterek onu tatlı bir şekilde eleştirmektedir:

“Roman okuma derd-i dil-i pervânemi anla

Tersâ-beçelik etme Roma’dan mı gelirsin” (G.12/5)

(Roman okuma, pervane gibi yanan gönlümün derdini anlamaya çalış. Hristiyan keşişleri gibi nazlanma, yoksa Roma’dan mı geldin?)

Âsım Efendi, aynı zamanda mezar taşlarına ve kitabelere ebcet hesabıyla tarih düşürmesiyle de tanınır:

“Mehmet oğlu Hacı Mustafâ’nın

Sefâsı sürmeden gitti cihânın

Gelip Harputî’den Adıyaman’a

Tükendi anda ömrü bî-bekânın

Kanda zulm ile ol çarh-ı zâlim

Urup ağzına kurşunu ol civânın

Vefâtın gûş eden kan ağlamaz mı

Nihâlin nev-res idi bu zamânın

Sene 1295’te vefatı ‘Âsım’a ol Merdi Hânım” (T.T.¹⁰/1)

Bu şiir, Mehmet oğlu Hacı Mustafa’nın trajik bir şekilde genç yaşta hayatını kaybetmesini anlatmaktadır. Şair, kaybın derin acısını hem insani hem de manevi bir şekilde dile getirir. Şiirde, hayatın geçiciliği, kaderin acımasız yüzü ve zulüm gibi temalar ele alınmıştır.

¹⁰ Tarih Taşı.

4. Adıyamanlı Âsım Efendi Divan'na Dâir Notlar

Şemsettin Bilgin, 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve edebî kişiliğini derin manevi ve kültürel birikimiyle şekillendirmiş bir şahsiyettir. Onun edebî kimliği, dinî ve manevi değerlere olan güçlü bağlılığıyla derinleşir ve toplumsal, manevi katkılarıyla da pekişir. Adıyaman ve Biga'daki eğitimcilik rolü, toplumsal yaşamda etkin olmasını ve manevi değerlere öncelik vermesini sağlamıştır. Ayrıca, hacca yaptığı yolculuk ve sonrasında kurduğu sohbet grupları, onun manevi yaşamını zenginleştirmiş ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmiştir.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Şemsettin Bilgin'in yayıma hazırladığı "Âsım Efendi Divanı'nı orijinali elimizde yoktur. Ancak Divan'ı incelerken Latin harflere çevrilmiş şiirlerin bir kısmının orijinalinin olduğunu, bazı şiirlerin ise orijinalinin olmadığı yani tıpkıbasımının eksik olduğu dikkatimizi çekmişti. Bundan yola çıkarak Divan'ın orijinal nüshasını elde etmeye çalıştık. Böylece, Divan'ın ilmî neşrini yapmaya karar vererek mesaimizi bunun üzerine teksif ettik. "Âsım Efendi Divanı'nı orijinalini tespit etme ve arkasındaki hikâyeyi ortaya koyma mesaimiz böylece başlamış oldu. Öncelikle Divan'ı basan, bize Âsım Efendi'yi tanıtan ve Adıyaman kültürüne de önemli katkılar sunan Sayın Şemsettin Bilgin'e ulaşmaya çalıştık. Ancak bu konuda biraz gecikmiştik. Çünkü Sayın Bilgin, biz bu mesaiye başladığımızda vefat etmişti. Aynı zamanda bu tarihlerde başta Adıyaman olmak üzere ülkemizi derinden etkileyen 6 Şubat depremleri de yaşanmıştı. Biz bu araştırmalara depremden sonra başladık. İlk olarak Sayın Bilgin'in ailesine ulaşmaya çalıştık. Yaptığımız araştırmalar neticesinde oğlu Mehmet Bilgin Bey'e ve kızı Esra Bilgin Hanımefendi'ye ulaştık. Kendilerine Divan'ın ilmî bir çalışmasını yayımlamak isteğimizi paylaştık. Bu düşüncemize oldukça sevindiler ve bize destek olacaklarını ifade ettiler. İlmî araştırmalarımız ve ailenin yakın desteğiyle bu düşüncemizi şimdilik korumaktayız. Ailesinin yanı sıra, eserle ilgisinin olabileceğini düşündüğümüz yakın çevresiyle de iletişime geçtik. Divan'ın orijinalinin bazı parçaları tashihe muhtaç ya da tamamlanmaya muhtaç ise de en azından bir hikâyesinin olabileceğini düşündük. Dikkatimizi çeken asıl hususlardan biri de şiirlerin orijinali ile Latin harflerine çevrilmiş bazı yerlerin arasında uyumsuzluklar olmasıydı. İşte tam bu noktada, soru işaretleriyle dolu bir yolculuğa başladık: "*Bir divan varsa ve şiirleri mevcutsa, peki bu şiirlerin orijinal nüshası nerededir?*" Bu sorunun peşinden giderek birçok alanda araştırma yaptık. Adıyaman'da yardım alabileceğimiz kişilere ulaşmaya çalıştık ve sonunda Şemsettin Bilgin'in oğlu Mehmet Bey'e ulaştık. Ne yazık ki, Mehmet Bey'in babasının hayatta olmadığını ve geçen yıl, 6 Eylül 2023 tarihinde vefat ettiğini büyük bir üzüntüyle öğrendik. Mehmet Bey'den aldığımız bilgilere göre, yaşanan deprem sırasında Adıyaman'daki evlerinin yıkıldığı ve babasına ait eserlerin enkaz

altında kaldığı öğrenilmiştir. Bu nedenle, Divan'ın orijinal nüshasına ulaşmamız mümkün olmamıştır. Ancak, araştırmalarımızı daha da derinleştirerek, Şemsettin Bilgin'in sağlığında eseri başkalarıyla paylaşmış olabileceğini düşündük ve bu doğrultuda Mustafa Tandoğan ile Fahri Bildik gibi önemli isimlere ulaştık. Mustafa Tandoğan'dan "Divan"ın hikâyesini dinledikten sonra Fahri Bildik'e ulaşma çabamız oldu. Ancak bu isteğimizi gerçekleştirme imkânı olmadı. Fahri Bildik'in eniştesine ulaştığımızda, evlerinin depremde ağır hasar aldığını ve dolayısıyla kitaplar ve belgelerin büyük ölçüde yok olduğunu öğrendik.

Şifâhî olarak ulaştığımız hikâyenin özeti şu şekildedir: "19. yüzyılın sonlarında, Âsım Efendi Adıyaman'dan Gaziantep'e binekle yaptığı bir yolculuk sırasında büyük bir sel felaketine maruz kalmıştır. Bu felaket, yalnızca yanında taşıdığı değerli eseri olan Divan'ına ciddi zarar vermekle kalmamış, aynı zamanda Âsım Efendi'nin yaralanmasına da sebep olmuştur. Yaşanan bu olay, Âsım Efendi'yi derinden üzmüş ve Divan'ının büyük bir bölümünün sel sularında kaybolmasına yol açmıştır. Gaziantep'e vardığında, Âsım Efendi yaşadığı bu talihsiz olayı Adıyamanlı avukat arkadaşı Fahri Bildik Beyefendi'ye anlatmış ve sel felaketinden kurtarabildiği Divan'ın kalan sayfalarını ona emanet etmiştir. Eserinin büyük kısmını kaybetmiş olmanın üzüntüsünü yaşayan Âsım Efendi, en azından bir bölümünün korunmuş olmasıyla bir nebze teselli bulmuştur. Yıllar sonra Fahri Bildik, üniversiteden yakın arkadaşı Şemsettin Bilgin'e Âsım Efendi'nin Divan'ının varlığından söz etmiştir. Tarihi ve edebî eserlere olan ilgisiyle tanınan Şemsettin Bilgin, Fahri Bildik'ten Divan'ın kalan kısmını teslim alarak eserin koruma altına alınmasını sağlamıştır. Böylece, Âsım Efendi'nin kaybolmaya yüz tutan eseri, Şemsettin Bilgin'in ellerinde yeniden hayat bulmuştur. Şemsettin Bilgin, "Divan"ı büyük bir titizlikle incelemiş ve bu değerli eseri geleceğe taşımak adına gerekli adımları atarak Âsım Efendi'nin mirasını yaşatmayı başarmıştır."

Bu durumda, hikâyeyi de göz önünde bulundurarak araştırmalarımızı sürdürmeye devam ettik. 1939 yılında "Adıyamanlı Zeki Adıyaman" tarafından çıkarılan bir kitap/dergiye ulaştık. Bu dergide Adıyamanlı şairler hakkında bilgiler bulabileceğimizi düşünerek dergiyi satın aldık. Ancak, dergide Âsım Efendi hakkında yalnızca çok kısa, genel bilgilerin olduğunu ve Divan'daki şiirler hakkında somut bir bilgiye yer verilmediğini gördük.

Tüm bu bulguların ışığında, "Divan"ın tıpkıbasımında yer alan şiirlerin orijinallerini inceleyerek bir literatür taraması yaptık. Yapılan araştırmalar sonucunda, Şemsettin Bilgin'in "Divan"daki 145 gazelin 96'sının aslında "Bosnalı Âsım Divanı"nda yer aldığını tespit ettik. "Âsım Efendi Divanı"nda bulunan 96 gazelin, Bosnalı Âsım'ın şiirlerinden alıntılandığını

kesinleştirdik. Geriye kalan 49 gazelin ise Adıyamanlı Âsım Efendi'ye ait olduğunu belirledik. Tüm bunların neticesinde “Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı”nda; 74 gazel, 8 müfred, 2 tarih taşı ve 1 nazm olmak üzere farklı türlerde yazılmış 85 şiirin olduğunu tespit ettik. Ancak, Şemsettin Bilgin'in bu şiirleri nereden aldığına dair orijinal bir nüshaya rastlayamadık. Depremde yıkılan binalarda mevcut olan orijinal nüshaların da büyük ihtimalle enkaz altında kalmış olabileceğini ve bu sebeple orijinal eserlere ulaşmanın şimdilik mümkün olamayacağını üzümlere belirtmek zorundayız.

Sonuç

Bu çalışma, “Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı”nın yeniden değerlendirilmesi sürecini ele almakta; bu süreçte karşılaşılan zorlukları ve elde edilen bulguları ayrıntılı bir şekilde incelemektedir.

Âsım Efendi, 19. yüzyılda yaşamış, divan sahibi önemli bir şairdir. Şiirlerinde dinî ve tasavvufî temaları işleyerek, dönemin edebî geleneklerini sürdürmüştür. Şemsettin Bilgin ise 20. yüzyılda Âsım Efendi'nin Divanı'nı Latinize ederek bu mirası koruma yönünde önemli bir adım atmıştır. Ancak, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen büyük deprem, bu mirası koruma sürecini ciddi şekilde etkilemiştir. Deprem, Şemsettin Bilgin'in eserlerine ve dolayısıyla Âsım Efendi'nin Divanı'nın orijinal nüshalarına erişimi zorlaştırmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda, Âsım Efendi Divanı'nda yer alan 145 gazelin 96'sının Bosnalı Âsım Efendi'ye, kalan 45 gazelin ise Adıyamanlı Âsım Efendi'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Divan'da yer alan “na't, medhiye, fahriye ve yalvarış” başlıklı şiirlerin, aslında gazel nazım şekliyle yazıldığı belirlenmiştir. Bu durumda, “Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı”nda toplam 74 şiir tespit edilmiştir. Ancak, bu şiirlerin orijinal nüshalarına ulaşamamış ve mevcut tıpkıbasımlarda çeşitli eksiklikler ile uyumsuzluklar gözlemlenmiştir. Şemsettin Bilgin'in eseri koruma çabaları, büyük ölçüde deprem felaketi nedeniyle başarısızlığa uğramış ve bu durum, kültürel mirasın korunması konusunda ciddi zorluklar yaşandığını göstermiştir.

Sonuç olarak, Âsım Efendi'nin edebî mirasının korunması ve geleceğe aktarılması sürecinde yaşanan aksaklıklar, kültürel mirasın korunmasının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Deprem, sel gibi büyük felaketler, kültürel ve tarihi eserlerin korunması açısından büyük tehditler oluşturmakta ve bu tür durumlarla başa çıkabilmek için güçlü koruma ve kurtarma stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Gelecekte benzer durumlarla karşılaşmamak adına, kültürel mirasın korunmasına yönelik daha kapsamlı ve etkili önlemler alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma, Âsım Efendi'nin edebî dünyasının yeniden değerlendirilmesi ve Şemsettin Bilgin'in yayıma hazırladığı Divan'ın incelenmesi ve analiz edilmesi açısından önemli bulgular sunmakta, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması sürecinde karşılaşılan zorluklara dair bir farkındalık yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, Z. (1939). *Adıyaman ve şairleri dergisi*. Cemal Azmi Basımevi.
- Bilgin, M. Ş. (2011). *Adıyamanlı Âsım Efendi Divanı*. Dünya Ofset.
- Bilgin, M. Ş. (2015). *Gönül damlaları A. Fehmi Bilgin*. Adıyaman Belediyesi Yayınevi.
- Bilgin, M. Ş. (2016). *Adıyamanlı divan şairleri ve şiirleri*. TDV Yayınevi.
- Halman, T. S. & Horata O. (2006). *Türk edebiyatı tarihi 2*, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Karavelioğlu, M. A. (2010). Türk edebiyatında aynı mahlası kullanmış olan şairlerin karıştırılması meselesi. *Journal of Turkish Studies*, 34(2), 183-195.
- Kur'an-ı Kerim. (2024). Diyanet İşleri Başkanlığı. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Necm-suresi/4789/5-18-ayet-tefsiri>
- Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü* (3. Basım), Akçağ Yayınları.
- Pala, İskender (1999). *Mazmunun mazmunu*. Kalpaklı, M. (Ed.) *Osmanlı divan şiiri üzerine metinler* (s. 399-402). Yapı Kredi Yayınları.
- Şentürk, A. A., & Kartal, A. (2013). *Eski Türk edebiyatı tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Tuğluk, İ. H. & Ciğa. (2021). *Besnili Sıdkî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Lale Yayıncılık.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türk Dili ve Edebiyatı alanına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.
